



POSEBAN IZVJEŠTAJ
UČEŠĆE DJECE I MLADIH U IGRAMA NA SREĆU

juni 2021. godine

SADRŽAJ:

| | | |
|-------|---|----|
| I. | UVOD..... | 3 |
| II. | OVLAŠTENJA OMBUDSMANA ZA DJECU REPUBLIKE SRPSKE..... | 4 |
| III. | CILJ ISTRAŽIVANJA..... | 5 |
| IV. | STRUKTURA ISTRAŽIVANJA | 5 |
| V. | IDENTIFIKACIJA I ANALIZA PRAVNOG OKVIRA – MEĐUNARODNOG I DOMAĆEG..... | 6 |
| VI. | UDALJENOST OBJEKATA U KOJIMA SE PRIREĐUJU IGRE NA SREĆU OD ŠKOLSKIH USTANOVA – Uporedni pregled propisa u Republici Srpskoj, Federaciji BiH, Brčko distriktu BiH, Republici Srbiji i Republici Crnoj Gori | 16 |
| VII. | REZULTATI ANKETIRANJA SREDNJOŠKOLACA O UČEŠĆU U IGRAMA NA SREĆU DJECE I MLADIH OD 14 DO 18(19) GODINA STAROSTI U REPUBLICI SRPSKOJ | 18 |
| VIII. | STRUČNA FOKUS GRUPA..... | 23 |
| IX. | STUDIJA SLUČAJA | 24 |
| X. | PODACI REPUBLIČKE UPRAVE ZA IGRE NA SREĆU | 27 |
| XI. | ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA, MIŠLJENJA I STAVOVA | 30 |
| XII. | PREPORUKE | 35 |

I. UVOD

Prema mišljenjima i stavovima profesionalaca, učešće djece u igrama na sreću stvara poremećen sistem vrijednosti, gradi nezdrav odnos prema obavezama i uopšte prema novcu i prouzrokuje ovisnost koja prerasta u hronično oboljenje. Pored toga, ulaskom u objekte u kojima se priređuju igre na sreće, djeca borave u okruženju koje nije podsticajno za njihov pravilan psihofizički razvoj. Stručnjaci stalno upozoravaju da kockanje nikada ne dolazi kao izolovan problem, nego taj problem uvijek prati još čitav niz drugih negativnih segmenata, npr. djeca gube interesovanje za druge njima primjerene i kreativne aktivnosti, zanemaruju obaveze u porodici i školi, i sl.

Učešće djece u igrama na sreću je pojava za koju se u našoj javnosti često govori da je veoma prisutna, ali o kojoj u Republici Srpskoj ne postoji zvanično istraživanje niti jednog od sistemskih subjekata zaštite djece. Šta više, niti jedan od sistemskih subjekata zaštite djece ne raspolaže niti sa osnovnim podacima.

Shodno tome, ne postoje ni organizovane sistemske mjere, ni u oblasti prevencije, ali niti u oblasti interventnog djelovanja. Ombudsman za djecu u svim svojim aktivnostima zaštite prava i interesa djece insistira na sveobuhvatnim sistemskim preventivnim mjerama, ali i na blagovremenim, adekvatnim i efikasnim mjerama intervencije kada dođe do povrede nekog prava ili interesa djeteta.

Odredbe Zakona o igrama na sreću Republike Srpske su jasne u smislu da je licima mlađim od osamnaest godina zabranjeno učešće u igrama na sreću i zabranjen ulazak u objekte u kojima se priređuju igre na sreću. Međutim, rezultati predmetnog istraživanja Ombudsmana za djecu pokazuju da se u praksi ne mogu identifikovati bilo koje preventivne mjere vezane isključivo za učešće djece i mladih u igrama na sreću. Potpuno je identična situacija i kada se govori o interventnim mjerama. Uglavnom se nadležnost i odgovornost prebacuje na nekoga drugog i nažalost, mora se konstatovati da javnosti nije vidljiv efikasan nadzor nadležnih organa nad provođenjem zakonskih propisa u ovoj oblasti koji se odnose na maloljetna lica.

Javnosti nisu dostupni podaci o tome da li se i koliko često vrši inspekcijski nadzor sprovođenja zakonskih odredbi i da li inspekcijski nadzor, pored represivnih mjera za prekršioaca ima i preventivno djelovanje, odnosno da li je uticao i da li uopšte imaj uticaj na podizanje svijesti široke javnosti, a naročito djece i mladih o štetnosti igara na sreću po njihov psihofizički razvoj ili bar na smanjenje broja lica mlađih od 18 godina koji učestvuju u igrama na sreću.

Ne postoje edukativni programi namijenjeni i djeci i roditeljima o štetnosti učešća djece u igrama na sreću, mada se prema usaglašenom stavu stručne javnosti, prevencija ne može zasnivati samo na edukativnim programima. Neophodno je da svoja iskustva i znanja u kreiranju preventivnih programa udruže stručnjaci iz svih segmenata društva

(zakonodavstvo, resorna ministarstva, zdravstvo, vaspitno-obrazovne ustanove, centri/službe za socijalni rad, jedinice lokalne samouprave, policija, ...) uz aktivno uvažavanje mišljenja i stavova djece i mladih u njihovom kreiranju i neophodnu podršku roditelja.

II. OVLAŠTENJA OMBUDSMANA ZA DJECU REPUBLIKE SRPSKE

Nadležnosti Ombudsmana za djecu utvrđene su zakonom¹. U obavljanju poslova iz svoje nadležnosti Ombudsman za djecu postupa u okviru Ustava, zakona i drugih propisa i opštih akata, kao i međunarodnih ugovora i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava, rukovodeći se načelom pravičnosti i morala. Ombudsman za djecu:

- a) prati usklađenost zakona i drugih propisa u Republici Srpskoj koji se odnose na zaštitu prava djeteta s odredbama Ustava Republike Srpske, Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta;
- b) prati izvršavanje obaveza Republike Srpske koje proizilaze iz Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumentata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta;
- c) prati primjenu svih propisa koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta;
- d) prati povrede prava i interesa djeteta;
- e) zalaže se za zaštitu i promociju prava i interesa djeteta;
- f) predlaže preduzimanje mjera za zaštitu i promociju prava, kao i za spriječavanje štetnih postupanja koja ugrožavaju prava i interese djeteta;
- g) obavještava javnost o stanju prava djeteta;
- h) obavlja druge poslove utvrđene Zakonom o Ombudsmanu za djecu Republike Srpske.

Ombudsman za djecu je ovlašten da Vladi, odnosno, Narodnoj skupštini podnese inicijativu za izmjenu ili dopunu zakona i drugih propisa i opštih akata. Takođe, Ombudsman za djecu je ovlašten i da organima državne uprave, organima, odnosno, službama jedinica lokalne samouprave, kao i drugim pravnim i fizičkim licima koja obavljaju poslove u vezi sa djetetom, predlaže preduzimanje mjera za sprečavanje štetnih postupanja koja ugrožavaju njihova prava i interese, da upozori na nepravilnosti, te da zahtijeva izvještaje o preduzetim mjerama.

¹ Zakon o Ombudsmanu za djecu Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 103/08 i 70/12

III. CILJ ISTRAŽIVANJA

Opšti cilj istraživanja je utvrditi prisutnost pojave učešća u igrama na sreću djece i omladine od 14 do 18(19) godina starosti u Republici Srpskoj, a specifični ciljevi se odnose na istraživanje uzroka učešća mladih u igrama na sreću kao i odgovora subjekata zaštite djece i omladine na ovu vrstu ovisnosti kod djece i mladih.

IV. STRUKTURA ISTRAŽIVANJA

Sprovedeno istraživanje obuhvata:

- Identifikacija i analiza pravnog okvira – međunarodnog i domaćeg;
- Prikupljanje relevantnih podataka, mišljenja i stavova upotrebom:
 - Unaprijed pripremljenih i usklađenih upitnika za djecu i mlade od 14 do 18(19) godina,
 - Stručna fokus grupa,
 - Studija slučaja pred Ombudsmanom za djecu,
 - Prikupljanje podataka od nadležnih javnih tijela u čijoj su nadležnosti igre na sreću u Republici Srpskoj;
- Analiza prikupljenih podataka, mišljenja i stavova;
- Preporuke.

V. IDENTIFIKACIJA I ANALIZA PRAVNOG OKVIRA – MEĐUNARODNOG I DOMAĆEG

UN Konvencija o pravima djeteta²

Član 2.

“Države članice ove konvencije poštuju i osiguravaju prava sadržana u Konvenciji svakom djetetu pod njihovom jurisdikcijom, bez ikakve diskriminacije i bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno, etničko ili socijalno porijeklo, imovno stanje, onesposobljenost, rođenje ili drugi status djeteta ili njegovog roditelja ili zakonitog staratelja.”

Član 3.

“U svim aktivnostima koje se tiču djece od primarnog značaja su interesi djeteta bez obzira na to da li ih provode javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tijela.

Države članice se obavezuju da djetetu osiguraju takvu zaštitu i brigu koja je prijeko potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, zakonitih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dijete i preduzimaju u tom cilju sve potrebne zakonodavne i administrativne mjere.

Države članice se staraju da institucije, službe i ustanove koje su odgovorne za brigu ili zaštitu djece budu u skladu sa standardima koje su utvrdili nadležni organi, posebno u oblasti sigurnosti i zdravlja, i broju i podobnosti osoblja, kao i stručnog nadzora.”

Član. 24.

“Države članice priznaju pravo djeteta na najviši nivo zdravstvene i medicinske zaštite i na rehabilitaciju. Države članice će nastojati da ni jednom djetetu ne bude uskraćeno pravo na takvu zdravstvenu zaštitu.

Države članice će se zalagati za potpuno ostvarivanje ovog prava i posebno preduzimati odgovarajuće mjere za:

- *obezbjedenje neophodne pomoći i zdravstvene zaštite djeci,*
- *omogućavanje svim segmentima društva, posebno roditeljima i djeci da budu informisani i da im se pruži podrška u korištenju osnovnih znanja o zdravlju.”*

² Bosna i Hercegovina je notifikacijom o sukcesiji preuzela UN Konvenciju o pravima djeteta 23.11.1993. godine (“Službeni list RBiH”, broj: 25/93). UN Konvencija o pravima djeteta, dio je Aneksa I i pitanje njene primjene u Bosni i Hercegovini se različito tumačilo sve do stupanja na snagu odluke Ustavnog suda BiH, broj: U-9/0925, prema kojoj je Ustavni sud nadležan da u apelacionom postupku samostalno ispituje navodna kršenja prava iz međunarodnih sporazuma navedenih u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine.

Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju³

Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju navodi u članu 7. stav 2. da: *“škola, roditelji, učenici, republički organi uprave i jedinice lokalne samouprave promovišu i sprovode programe zajedničkog i organizovanog djelovanja i saradnje u borbi protiv zlostavljanja i zloupotrebe djece i mladih, trgovine ljudima, borbi protiv droge, alkoholizma, pušenja i drugih toksikomanija, maloljetničke delinkvencije, vršnjačkog nasilja, te svih drugih pojava koje ugrožavaju zdravlje i život učenika”.*

Zakon o osnovnom vaspitanju i obrazovanju⁴

Član 2.

(1) “Osnovno vaspitanje i obrazovanje je djelatnost od opšteg društvenog interesa.”

Član 5.

“Cilj osnovnog vaspitanja i obrazovanja u Republici je da podstiče cjelovit i harmoničan intelektualni, moralni, fizički, emocionalni i socijalni razvoj samosvjesnog i nezavisnog, inicijativnog i odgovornog učenika spremnog da uči, da brani i sa drugima usaglašava svoje stavove, sposobnog za nastavak školovanja, koji zna da pronalazi i primjenjuje znanja, da kreativno misli i stvara.”

Član 6.

“Zadaci osnovnog vaspitanja i obrazovanja su:

- 1) sticanje znanja, vještina i sposobnosti, te formiranje stavova, uvjerenja i sistema vrijednosti neophodnih za aktivnu uključenost u život porodice i društva,*
- 2) sticanje i razvijanje ključnih kompetencija potrebnih za nastavak školovanja i cjeloživotno učenje,*
- 3) razvijanje stvaralačkog, kreativnog i kritičkog mišljenja, te formiranje svijesti otvorene za nove ideje i nova znanja,*
- 4) razvijanje i njegovanje osnovnih moralnih vrijednosti, stavova i odnosa, vrijednosti pravde, istine, slobode, poštenja i lične odgovornosti,*
- 5) razvijanje svijesti o pripadnosti vlastitom nacionalnom i kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji na način primjeren civilizacijskim tekovinama,*

³ “Službeni glasnik RS”, broj: 41/18 i 91/20

⁴ “Službeni glasnik RS”, broj: 44/17, 31/18, 84/19 i 63/20

6) razumijevanje i njegovanje potreba za kulturom i očuvanjem nacionalnog kulturnog nasljeđa i kulturnih dobara,

7) razvijanje samopouzdanja, samopoštovanja, samokontrole, sposobnosti prepoznavanja svojih emocija i emocija drugih lica,

8) razvijanje svijesti o važnosti i potrebi čuvanja sopstvenog zdravlja, zdravog načina života i fizičkih sposobnosti,

9) razvijanje ekološke svijesti i svijesti o potrebi očuvanja prirodne i životne sredine,

10) razvijanje komunikacionih sposobnosti, tolerancije, poštovanja različitosti i mišljenja drugih, te njegovanje drugarstva i prijateljstva,

11) osposobljavanje za konstruktivno rješavanje problema i djelovanje u timu, te stvaranje osjećaja za saradnju i odgovornost i

12) podsticanje i razvijanje kulturne, vjerske, jezičke i polne ravnopravnosti i tolerancije, te empatije prema slabim, starim i nemoćnim licima.”

Član 10.

“(2) Škola ima odgovornost da u sredini u kojoj djeluje doprinese stvaranju kulture koja poštuje ljudska prava i osnovne slobode svih građana kako je to utvrđeno Ustavom Republike Srpske i ostalim međunarodnim dokumentima iz oblasti ljudskih prava.”

Porodični zakon Republike Srpske⁵

Član 2.

“(1) Porodica, u smislu ovog Zakona, je životna zajednica roditelja i djece i drugih srodnika.”

Član 3.

“Republika Srpska obezbjeđuje posebnu zaštitu porodici, majci i djetetu u skladu sa međunarodno priznatim ljudskim pravima i osnovnim slobodama.”

⁵ "Službeni glasnik RS", broj: 54/02, 41/08 i 63/14

Član 13.

„(3) Svi organi, organizacije i fizička lica su dužni bez odlaganja obavijestiti organ starateljstva u pogledu djetetovih prava, naročito nasilju, zlostavljanju, polnim zloupotrebama i zlostavljanju djeteta.“

Član 81.

„(1) Roditelji imaju dužnost i pravo da štite svoju maloljetnu djecu i da se brinu o njihovom životu i zdravlju.“

Član 97.

„(1) Roditelji i ostali članovi porodice ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom i tjelesnom kažnjavanju, odnosno zlostavljanju. Ako su roditelji, odnosno onaj roditelj kod kojeg dijete živi zlostavljali dijete, ili zanemarili brigu o djetetu, zanemarili vaspitanje djeteta ili je kod djeteta došlo do poremećaja u vaspitanju organ starateljstva može dijete oduzeti i povjeriti ga drugom roditelju, nekom drugom licu ili odgovarajućoj ustanovi ukoliko ne postoji sudska odluka o povjeravanju djeteta.

(2) Za vrijeme trajanja stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava organ starateljstva će savjetima i drugim odgovarajućim metodama socijalnog rada pomagati roditelje u vršenju roditeljskog prava, pozivati roditelje radi dogovora o vršenju roditeljskog prava, obilaziti roditelje i djecu, pozivati roditelje i djecu na redovne periodične sastanke u prostorijama organa starateljstva i slično.“

Član 106.

„(1) Roditelju koji zlostavlja dijete, zloupotrebljava roditeljsko pravo, ili je napustio dijete, zanemario brigu o djetetu i zanemario svoje roditeljske dužnosti sud će u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko pravo.

(2) Roditelj zloupotrebljava roditeljska prava i dužnosti⁶:

- 4. ako djetetu dozvoljava uživanje alkoholnih pića, droga ili drugih opojnih supstanci ili ga na to navodi,*
- 5. ako navodi dijete na bilo koji oblik društveno neprihvatljivog ponašanja,*
- 6. ako na bilo koji drugi način grubo krši prava djeteta.“*

⁶ Sud u vanparničnom postupku može oduzeti roditeljsko pravo ukoliko roditelj zloupotrebljava roditeljska prava i dužnosti. Postupak radi oduzimanja roditeljskog prava pokreće organ starateljstva, roditelj, odnosno usvojlac. Sud može roditeljsko pravo vratiti roditelju, ako prestane razlog zbog kojeg mu je to pravo oduzeto.

Član 94.

„Organ starateljstva dužan je da preduzima potrebne mjere radi zaštite ličnih i imovinskih prava i interesa djeteta.“

Član 95.

„Ako to interesi djece zahtijevaju, organ starateljstva će pružiti pomoć roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i ličnih prilika i odnosa ili ih uputiti u odgovarajuće savjetovalište.“

Član 96.

„Ako opravdani interesi djece zahtijevaju, organ starateljstva može odrediti stalan nadzor nad vršenjem roditeljskog prava u pogledu pojedinog djeteta.“

Član 99.

„(1) Mjeru pojačanog nadzora roditelja, usvojioca ili staraoca odrediće rješenjem organ starateljstva, ako su roditelji usvojilac, odnosno staralac propustili vršenje dužnog nadzora nad maloljetnikom, a u mogućnosti su da ovaj propust isprave i ovakav nadzor uspješno vrše.“

(2) Organ starateljstva izricanjem mjere pojačanog nadzora obavezno će dati roditelju, usvojiocu ili staraocu potrebna uputstva i određene dužnosti u pogledu postupaka i mjera prema maloljetniku koji se tiču vaspitanja i popravljivanja njegovog ličnog statusa.“

Član 102.

„(1) Ako roditelji, usvojilac, odnosno staralac nisu u mogućnosti da vrše pojačan nadzor nad maloljetnikom, a ne postoje uslovi za izvođenje pojačanog nadzora maloljetnika u drugoj porodici, maloljetnik će se staviti pod pojačani nadzor organa starateljstva.“

Krivčini zakonik Republike Srpske⁷

Član 187.

“(1) Roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje grubim zanemarivanjem svoje dužnosti zbrinjavanja i vaspitanja zapusti dijete o kojem je dužno da se stara, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.“

(2) Roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje zlostavlja dijete ili ga prinuđava na pretjeran rad ili rad koji ne odgovara uzrastu maloljetnog lica ili na prosjačenje, ili ga iz koristoljublja

⁷ "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 64/17, 104/18 i 15/21

navodi na vršenje drugih radnji koje su štetne za njegov razvoj, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ako je usljed djela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja djeteta, ili se dijete odalo prostituciji, alkoholu ili drugim oblicima asocijalnog ponašanja, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.”

Član 368.

“(1) Ko neovlašteno organizuje kocku ili druge igre na sreću koje su zabranjene, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko za nagradu stavlja na raspolaganje prostorije radi kockanja ili na drugi način za nagradu omogućava kockanje.

(3) Ko se pri kocki posluži lažnim ili obilježenim kartama ili drugom obmanom, kazniće se kaznom zatvora do dvije godine i novčanom kaznom.

(4) Predmeti kocke, kao i novac zatečen pri kocki oduzeće se.”

Zakon o igrama na sreću Republike Srpske

Zakonom o igrama na sreću⁸ uređuje se sistem i uslovi priređivanja igara na sreću, nagradnih i zabavnih igara, vrste igara na sreću, naknade za priređivanje tih igara, porez na dobitke od igara na sreću i zabavnih igara, nagradne i zabavne igre, kao i nadzor nad izvršavanjem obaveza iz ovog zakona, prekršaji i sankcije iz oblasti igara na sreću.

Prema ovom zakonu, Ministarstvo finansija Republike Srpske je nadležno za izdavanje licenci za priređivanje igara na sreću i odobrenja računarskih sistema za igre na sreću, a Republička uprava za igre na sreću je republički organ uprave u sastavu Ministarstva finansija i obavlja ostale upravne poslove iz oblasti igara na sreću, u skladu sa ovim zakonom i propisom kojim se uređuje republička uprava⁹.

Igrama na sreću smatraju se igre u kojima učesnici imaju jednake mogućnosti sticanja dobitaka uz posrednu ili neposrednu uplatu određenog iznosa, a rezultat igre isključivo ili pretežno zavisi od slučaja ili nekog neizvjesnog događaja u igri¹⁰.

Igre na sreću, u skladu sa članom 6. Zakona o igrama na sreću, a kojeg identično prati i Katalog igara na sreću, nagradnih i zabavnih igara, razvrstavaju se na:

⁸ “Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 22/19 i 131/20

⁹ Zakon o igrama na sreću, član 3.

¹⁰ Zakon o igrama na sreću, član 5. stav 1. tačka 1)

1) **lutrijske igre na sreću** (lutrija, ekspres lutrija, instant lutrija, TV tombola, odnosno TV bingo, klasična tombola, loto, keno, sportska prognoza, odnosno toto, dodatne lutrijske igre na sreću, fonto i druge slične igre na sreću sa izvlačenjem);

2) **elektronske igre na sreću** (video-lutrija, igre na video-lutrijskim terminalima, elektronske virtuelne igre, elektronski bingo i elektronski keno i ostale elektronske igre);

3) **posebne igre na sreću**, u koje spadaju: igre u kazinima, kladioničke igre, igre na sreću na automatima i internet igre na sreću.

Nagradne igre se razvrstavaju na klasične nagradne igre i nagradne igre koje se priređuju putem telekomunikacionih sistema.

Zakon o igrama na sreću u članu 12. propisuje zaštitu maloljetnika, na način:

“(1) Licu mlađem od 18 godina zabranjeno je učestvovanje u igrama na sreću iz člana 6. stav 1. ovog zakona.

(2) Licu mlađem od 18 godina zabranjen je ulaz u kazina, igračnice, prostore u kojima se priređuje klasična tombola, kladionice i automat klubove.

(3) Provjeru činjenica iz st. 1. i 2. ovog člana, u slučaju sumnje, vrši priređivač uvidom u lične isprave.

(4) Zabranjeno je objavljivati oglase i reklame u vezi sa igrom na sreću u radijskim i televizijskim programima namijenjenim za djecu i maloljetnike, niti u štampanim medijima namijenjenim za djecu i maloljetnike.”

“Član 72. - Samoposlužni terminali za klađenje

(1) Samoposlužni terminali za klađenje predstavljaju poseban način priređivanja kladioničkih igara, putem kojih se ne mogu priređivati druge igre osim sportskih klađenja.

*(2) Priređivanje kladioničkih igara putem samoposlužnih terminala za sportsko klađenje vrši se u kladionicama, automat klubovima, kazinima ili u **ugostiteljskim objektima.**”*

U članu 114. Zakona o igrama na sreću (*“Prekršaji pravnog lica”*), između ostalog, propisano je da će se sa novčanom kaznom od 20.000 KM do 50.000 KM kazniti za prekršaj pravno lice ako, između ostalog navedenog:

“(2) se u prostoru kazina, kladionice, klasične tombole ili objekta u kojem se priređuju igre na sreću putem automata nalazi lice mlađe od 18 godina¹¹,

¹¹ Zakon o igrama na sreću, član 12. stav 2.

3) bilo koji medij u Republici objavi oglas ili reklamu u vezi sa igrama na sreću u radijskim ili televizijskim programima ili u štampanim medijima namijenjenim za djecu i maloljetnike¹².”

Katalog igara na sreću, nagradnih i zabavnih igara¹³

Direktor Republičke uprave za igre na sreću donosi uz saglasnost ministra finansija Katalog igara na sreću kojim se utvrđuju igre na sreću, nagradne i zabavne igre koje se u skladu sa Zakonom o igrama na sreću mogu priređivati u Republici Srpskoj.

Pravilnik o primjeni standarda odgovornog priređivanja igara na sreću¹⁴

Ovim pravilnikom propisuju se način i uslovi postupanja priređivača prilikom primjene standarda odgovornog priređivanja igara na sreću.

Cilj odgovornog priređivanja i odgovornog igranja igara na sreću je suzbijanje negativnih posljedica igranja igara na sreću kako bi se umanjio rizik za društvo, posebno za ranjive grupe kao što su maloljetnici i lica sa rizikom prekomjernog, odnosno kompulsivnog igranja.

Koncept odgovornog priređivanja podrazumijeva ispunjenost sljedećih ciljeva odgovornog priređivanja igara na sreću:

- “1) postizanje visokog nivoa svijesti o društveno odgovornom priređivanju igara na sreću,
- 2) jačanje individualne odgovornosti za društveno odgovorno priređivanje igara na sreću.”¹⁵

Članom 4. ovog Pravilnika propisuju se sljedeće mjere odgovornog priređivanja igara na sreću koje su priređivači igara na sreću **dužni** u svom radu sprovesti:

“1) izraditi brošuru u kojoj su opisani slučajevi putem kojih igrač može da prepozna da li je sam ugrožen prekomjernim kockanjem, a brošure su obavezno dostupne na vidnom mjestu, u poslovnim prostorijama gdje se priređuju igre na sreću, kao i na uređajima koji se nalaze van poslovnih prostorija priređivača,

2) samostalno ili zajednički, u okviru svojih udruženja formirati centre za pomoć pojedincima u svrhu suzbijanja prekomjernog igranja, a centri obavezno imaju dovoljan broj stručnih lica kako bi mogli pružiti neophodnu pomoć putem SOS telefona ili putem individualnih razgovora,

3) angažovati stručna lica koja bi najugroženijim kategorijama društva (učenici srednjih škola) držali časove edukacije o prepoznavanju štetnosti prekomjernog igranja, uz saglasnost samih škola,

¹² Zakon o igrama na sreću, član 12. stav 4.

¹³ “Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 89/20

¹⁴ “Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 89/20

¹⁵ Pravilnik o primjeni standarda odgovornog priređivanja igara na sreću, član 2.

4) najmanje jednom godišnje organizovati seminare za svoje zaposlene na kojima bi stručna lica sprovodila obuku za zaposlene o prepoznavanju i sprečavanju prekomjernog igranja,

5) terminale za igre na sreću koji se nalaze van poslovnih prostora, u kojim se priređuju igre na sreću, opremiti softverom i hardverom koji može biti otključan samo sa čitanjem podataka o starosnoj dobi iz lične karte igrača.”¹⁶

Priredivači igara na sreću na lokacijama na kojima se priređuju igre igračima stavljaju na raspolaganje informacije:

“1) kojima se promoviše odgovorno igranje,

2) gdje igrači mogu pronaći pomoć, uključujući i broj linije za pomoć (SOS telefon) i druge mogućnosti liječenja.”¹⁷

“Priredivači igara na sreću reklamiranje i promociju svojih usluga sprovode na način da te aktivnosti:

- 1) nisu usmjerene na ranjive grupe,
- 2) budu u skladu sa relevantnim propisima,
- 3) primjenjuju opšteprihvaćene etičke standarde,
- 4) uključuju poruku o odgovornom igranju i broj linije za pomoć gdje je to prikladno,
- 5) ne navode na zaključak da je igranje razumna strategija za sticanje finansijskih koristi,
- 6) nisu usmjerene ka licima koja su mlađa od zakonski dozvoljene starosne granice.”¹⁸

Priredivači igara na sreću dužni su da na vidnom mjestu naznače koja je zakonski dozvoljena starosna granica za učešće u igrama na sreću i da:

“1) provjeravaju starost pojedinaca na svojim uplatnim mjestima, automat klubovima, kazinima i pri registraciji igrača putem interneta,

2) sprečavaju maloljetnim licima ulaz u prostorije priredivača u kojima se primaju uplate za igre na sreću.”¹⁹

“Priredivač je dužan da izradi program i plan sprovođenja mjera odgovornog priređivanja igara na sreću, koji odobrava Republička uprava za igre na sreću i koji se provjerava u postupku inspeksijskog nadzora.”²⁰

¹⁶ Pravilnik o primjeni standarda odgovornog priređivanja igara na sreću, član 4.

¹⁷ Član 5.

¹⁸ Član 6.

¹⁹ Član 7.

²⁰ Član 10.

Novi Pravilnik o primjeni standarda odgovornog priređivanja igara na sreću stupio je na snagu osmog dana od dana objavljivanja u Službenom glasniku Republike Srpske²¹ koji je objavljen 10. septembra 2020. godine osim odredbe člana 4. tačka 5. ovog Pravilnika koja je stupila na snagu 1. maja 2021. godine, a kojom je propisana dužnost priređivača igara na sreću da terminale za igre na sreću koji se nalaze van poslovnih prostora, u kojim se priređuju igre na sreću, opreme softverom i hardverom koji može biti otključan samo sa čitanjem podataka o starosnoj dobi iz lične karte igrača.

Pravilo o obavljanju djelatnosti davaoca pristupu internetu (60/2012)²²

Članom 8. stav 2. Pravila o obavljanju djelatnosti davaoca pristupu internetu (60/2012) utvrđeno je sljedeće:

„Internetski servisni provajder je dužan da na osnovu posebnih propisa ili odluke nadležne institucije u Bosni i Hercegovini kojom se određeni sadržaji oglašavaju nezakonitim, primjenom odgovarajućih tehničkih mjera onemogućiti pristup Internet adresama za koje je takvim posebnim propisima ili odlukama nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini utvrđeno da su štetni i nezakoniti, a posebno ukoliko se tim sadržajima širi dječija pornografija i slični štetni sadržaji, omogućava nezakonito on-line kockanje, šire kompjuterski virusi ili opasni programi, nezakonito pribavljaju lični podaci, ugrožava opšta sigurnost, javni red i mir, omogućava protivpravna upotreba kompjuterskih programa i aplikacija, kao i druge opasnosti po sigurno korištenje Interneta.“

Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece²³

„Zanemarivanje i nemarno postupanje predstavljaju slučajeve propuštanja da se djetetu obezbijede uslovi za pravilan razvoj u svim oblastima što dovodi do ugrožavanja djetetovog zdravlja, fizičkog, mentalnog, duhovnog, moralnog i društvenog razvoja. Zanemarivanje je nebriga roditelja, usvojioca ili staraoca, odnosno druge osobe koja je preuzela odgovornost ili obavezu da njeguje dijete ili ustanove i službe, da obezbijede potrebne uslove za razvoj djeteta, a koji se odnose na zdravlje djeteta, obrazovanje, emocionalni razvoj, ishranu, smještaj i bezbjedne životne uslove u okviru razumno raspoloživih sredstava, a što za posljedicu ima, ili može imati, povredu i ugrožavanje zdravlja djeteta ili njegovog fizičkog, mentalnog, duhovnog, moralnog i socijalnog razvoja. Zanemarivanje djeteta je i propust u obavljanju potrebnog nadzora i zaštite djeteta od opasnosti i povređivanja u mjeri u kojoj je

²¹ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 89/20

²² Pravilo o obavljanju djelatnosti davaoca pristupu internetu, „Službeni glasnik BiH“, broj 36/12

²³ Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece potpisan je 20. novembra 2012. godine od strane: Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske, Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske i Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske.

to izvodljivo. Zanemarivanje djeteta uključuje odbijanje ili kašnjenje u traženju zdravstvene zaštite, neadekvatan nadzor, izbacivanje iz kuće ili odbijanje dopuštanja povratka djeteta. Takođe, zanemarivanje uključuje i sve postupke kojima se izbjegava upis djece u školu ili podržava djetetovo izostajanje iz škole, upotreba alkohola, prosjačenje i sl.

VI. UDALJENOST OBJEKATA U KOJIMA SE PRIREĐUJU IGRE NA SREĆU OD ŠKOLSKIH USTANOVA – Usporedni pregled propisa u Republici Srpskoj, Federaciji BiH, Brčko distriktu BiH, Republici Srbiji i Republici Crnoj Gori

Republika Srpska je zaštitu maloljetnika od igara na sreću uredila Zakonom o igrama na sreću iz 2019. godine, a nadležnost nad sprovođenjem ovog zakona je na Ministarstvu finansija Republike Srpske – Republička uprava za igre na sreću. Zakon ne propisuje minimalnu udaljenost objekata u kojima se priređuju igre na sreću od školskih ustanova, već samo, kao što je i navedeno u prethodnom dijelu ovog Izvještaja, zabranjuje licima mlađim od 18 godina učešće u igrama na sreću, i to članom 12. ovog Zakona.

U kontekstu ovog izvještaja, potrebno je naglasiti da je u Zakonu o igrama na sreću Republike Srpske iz 2008. godine bilo zabranjeno priređivanje igara na sreću: *“u slobodnim zonama pod kojima se podrazumijeva udaljenost od 300 metara od osnovnih i srednjih škola, pri čemu se udaljenost određuje na osiguranim pješačkim stazama po stvarnim činjenicama u prirodi”*²⁴. Međutim, tu odredbu nije preuzeo Zakon o igrama na sreću Republike Srpske²⁵ iz 2012. godine, čime se u Republici Srpskoj od 2012. godine više ne propisuje minimalna udaljenost od obrazovno-vaspitnih ustanova bilo koje vrste objekata u kojima se priređuju igre na sreću, uključujući i ugostiteljske objekte sa terminalima/aparatima za igre na sreću, a koju praksu je nastavio i trenutno važeći Zakon o igrama na sreću iz 2019. godine.

Federacija BiH²⁶, pored zabrane učešća licima mlađim od 18 godina, a za razliku od Republike Srpske, svojim zakonom o igrama na sreću uređuje minimalnu udaljenost objekata igara na sreću od 100 metara u odnosu na vjerske objekte, osnovne i srednje škole.

Brčko distrikt BiH - Zakon o igrama na sreću i zabavnim igrama Brčko distrikta BiH²⁷ ne sadrži generalnu odredbu kojom se ograničava minimalna udaljenost svih objekata u kojima se priređuju igre na sreću od obrazovnih ustanova, nego samo u dijelu kojim se reguliše izdavanje odobrenja i to samo za organizovanje *“Tombola - bingo u zatvorenom prostoru”*

²⁴ Zakon o igrama na sreću Republike Srpske, “Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 110/08 i 53/10

²⁵ Zakon o igrama na sreću Republike Srpske, “Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 111/12

²⁶ Zakon o igrama na sreću, “Službene novine Federacije BiH”, broj: 48/15 i 60/15 - Član 89. - Odobrenje za priređivanje kladioničkih igara:

“9) za prostore u kojem se nalaze uplatna mjesta, dokaz da je priređivač vlasnik prostora ili dokaz o pravu korištenja prostora (po osnovu zakupa), kao i dokaz da se isti ne nalazi na udaljenosti manjoj od 100 m od vjerskih objekata, te osnovnih i srednjih škola.”

²⁷ “Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, broj: 37/04 i 19/07

koju priređuju sportska društva i savezi iz Brčko distrikta BiH propisuje uslov da se “*ne nalazi u neposrednoj blizini vjerskih, istorijskih i obrazovnih ustanova i objekata*”.

Republika Srbija takođe pored zabrane učešća licima mlađim od 18 godina u igrama na sreću, u svom Zakonu o igrama na sreću²⁸ uredila je lokacije objekata igara na sreću sa dva člana, član 67. i član 82. Zakona o igrama na sreću. Oba člana uređuju lokacijske uslove, s tim što član 67. uređuje lokacijske uslove za automat klubove igara na sreću, a član 82. uređuje lokacijske uslove kladionica, a oba člana propisuju udaljenost objekata igara na sreću na 200 metara od srednjih i osnovnih škola. Pored toga, ovim članovima Zakona o igrama na sreću Republike Srbije uređuje se i udaljenost između dva automat kluba, odnosno između automat kluba i kladionice ili igračnice koja ne može biti manja od 100 metara.

“Član 67.

Udaljenost automat kluba od zgrade obrazovnih ustanova (osnovnih i srednjih škola) ne može biti manja od 200 metara.

Udaljenost iz stava 1. ovog člana predstavlja najkraći bezbedni pešački put od najbliže ivice zgrade obrazovnih ustanova (osnovnih i srednjih škola) do ulaza u automat klub u kome se priređuju igre na sreću na automatima.

Udaljenost između dva automat kluba, odnosno između automat kluba i kladionice ili igračnice ne može biti manja od 100 metara.

Udaljenost iz stava 3. ovog člana predstavlja najkraći bezbedni pešački put od ulaza do ulaza u automat klub, odnosno kladionice ili igračnice u kojima se priređuju posebne igre na sreću.

Član 82.

Udaljenost kladionice od zgrade obrazovnih ustanova (osnovnih i srednjih škola) ne može biti manja od 200 metara.

Udaljenost iz stava 1. ovog člana predstavlja najkraći bezbedni pešački put od najbliže ivice zgrade obrazovnih ustanova (osnovnih i srednjih škola) do ulaza u objekat u kojem se priređuju igre na sreću - klađenje.

Udaljenost između dve kladionice, odnosno između kladionice i automat kluba ili igračnice, ne može biti manja od 100 metara.

Udaljenost iz stava 3. ovog člana predstavlja najkraći bezbedni pešački put od ulaza do ulaza u kladionicu, odnosno automat klub ili igračnice u kojim se priređuju posebne igre na sreću.”

Republika Crna Gora – Zakon o igrama na sreću Republike Crne Gore propisuje da udaljenost objekta u kojima se priređuju lutrijske igre na sreću i posebne igre na sreću od obrazovnih ustanova (osnovnih i srednjih škola) ne može biti manja od 250 metara²⁹.

²⁸ Zakon o igrama na sreću, "Službeni glasnik Republike Srbije", broj: 18/20

²⁹ Zakon o igrama na sreću Crne Gore, "Službeni list RCG", broj: 52/04 i 13/07

VII. REZULTATI ANKETIRANJA SREDNJOŠKOLACA O UČEŠĆU U IGRAMA NA SREĆU DJECE I MLADIH OD 14 DO 18(19) GODINA STAROSTI U REPUBLICI SRPSKOJ

Anketiranje srednjoškolaca je sprovedeno u periodu od februara 2021. godine do kraja maja 2021. godine na nivou Republike Srpske s ciljem prikupljanja podataka o prisutnosti i učestalosti ove pojave kod djece i mladih, kao i utvrđivanja mišljenja i stavova djece i mladih o ovoj pojavi.

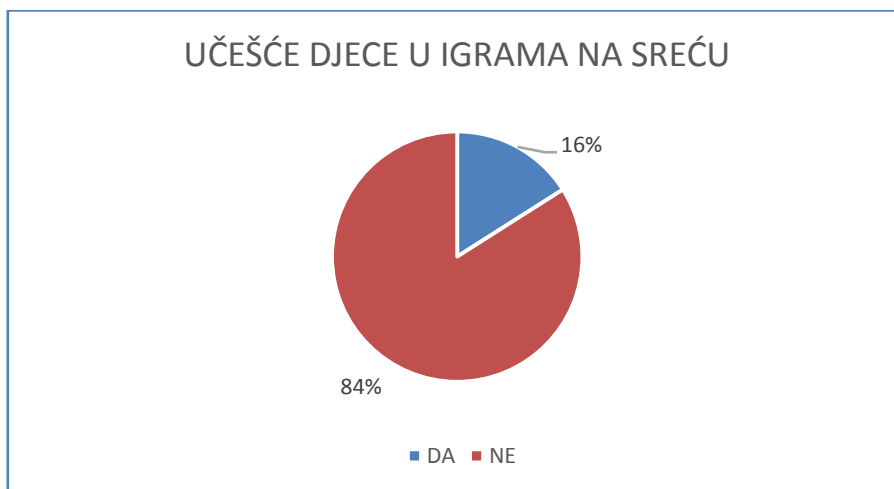
Anketiranje je izvršeno upotrebom unaprijed pripremljenog i usklađenog onlajn anketnog upitnika, koji sadrži 16 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa prilagođenih uzrastu od 14 do 18 godina, odnosno 19 godina ukoliko je učenik završnog razreda srednje škole.

Anketiranje je bilo anonimno i izvršeno je u skladu sa svim postojećim pravilima i standardima učešća maloljetnika u istraživanjima uz pisanu saglasnost Ministarstva prosvjete i kulture.

U anketiranju je učestvovalo ukupno 418 srednjoškolaca iz 29 srednjih škola u Republici Srpskoj, od kojih je 71% ženskog, a 29% muškog pola.

Najviše anketiranih djece i mladih koji su učestvovali u istraživanju je uzrasta od 16 do 18 godina i to 299 ili 71%, od 14 do 16 godina - 52 ili 12%, a od 18 do 19 godina (završni razredi srednjih škola) - 69 srednjoškolaca ili 17% od ukupno anketiranih.

Na pitanje: „*Da li igraš igre na sreću (loto, sportska prognoza, karte, tombola, automati, klađenje na sportske rezultate ili neku drugu vrstu klađenja u kladionicima ili onlajn)?*“, od ukupno 418, **65 anketiranih djece i mladih (16%)** se izjasnilo sa „**DA**“ igraju neke od u pitanju navedenih igra na sreću (Slika 1.).

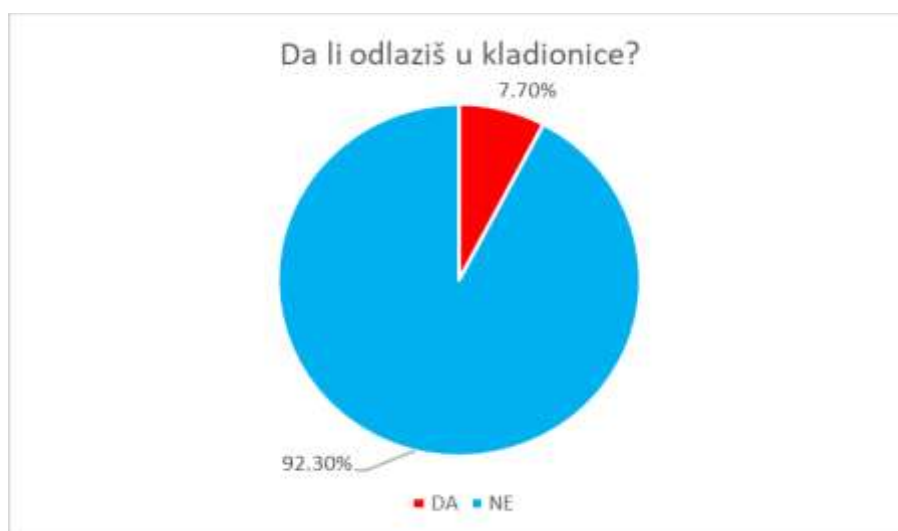


Slika 1.

Na pitanje: „Koliko često igraš razne igre na sreću?“, najviše djece se izjasnilo da igraju **povremeno/vrlo rijetko** - oko 90%, osam srednjoškolaca se izjasnilo da igraju **svakodnevno**, a takođe osam srednjoškolaca se izjasnilo da igraju **dva ili tri puta sedmično**, dok su se dva srednjoškola izjasnili da igraju **više od pet puta mjesečno**.

Na pitanje: „Gdje igraš igre na sreću?³⁰“, 55 srednjoškolaca se izjasnilo da igraju **sa prijateljima prilikom druženja**, 12 djece igraju onlajn preko **raznih internet platformi**, a četvero djece se izjasnilo da razne igre na sreću igraju zajedno **sa roditeljima**.

Veoma je zabrinjavajući podatak da su se 36 srednjoškolca izjasnila da posjećuju kladionice (Slika 2.), a njih 19 je redovno posjećivalo kladionice i za vrijeme kada su uvedene epidemiološke mjere vezane za pandemiju Kovidom 19. S obzirom da je u skladu sa standardima upitnik bio anonimn, ne može se sa sigurnošću utvrditi starosna dob djece i mladih koji odlaze u kladionice, ali u kontekstu ovog pitanja treba podsjetiti da je upitnik popunilo najviše djece uzrasta od 16 do 18 godina, ali i 12% uzrasta od 14 do 16 godina.



Slika 2.

Od 36 srednjoškolca koji su se izjasnili da posjećuju kladionice (Slika 3.), najviše je njih koji rade **povremeno/vrlo rijetko** – 22 srednjoškolca, **nekoliko sati sedmično** u kladionicama provodi njih sedam (7), pet (5) po **nekoliko sati svaki dan**, a **nekoliko sati mjesečno** u kladionicama borave dvoje (2). Prema njihovim izjavama, najčešće igraju: sportsku prognozu, loto, bingo i razne vrste klađenja.

³⁰ Na ovo postavljeno pitanje u upitniku je bilo moguće odgovoriti sa više ponuđenih odgovora.

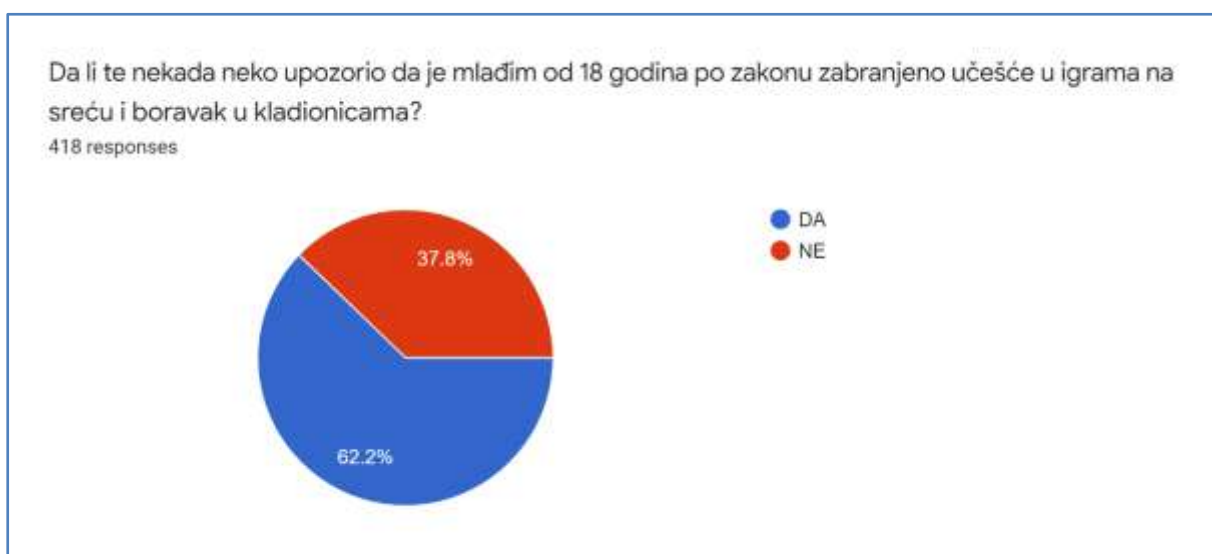


Slika 3.

Na pitanje: „*Da li na raznim onlajn platformama igraš igre na sreću, uključujući i klađenje?*“, 24 srednjoškolca su odgovorila pozitivno, od kojih, njih 14 to rade **povremeno ili vrlo rijetko**, sedam (7) **nekoliko puta sedmično**, a troje (3) to rade **svakodnevno**.

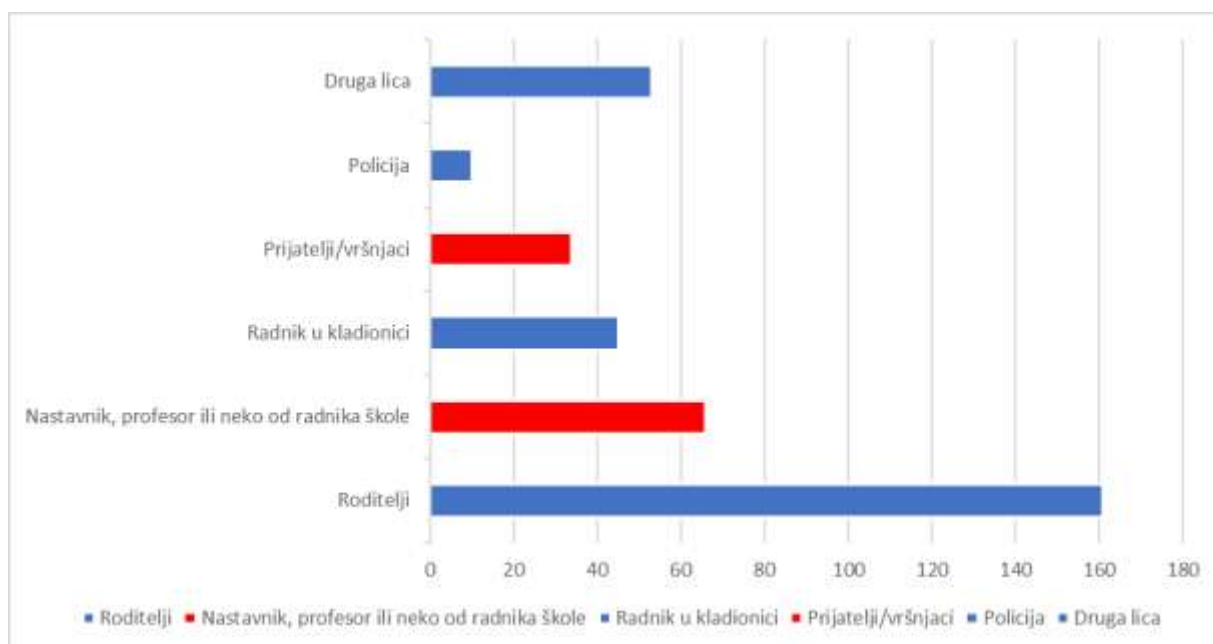
Od kada su uvedene epidemiološke mjere vezane za pandemiju Kovidom 19, ukupno 12 srednjoškolaca se izjasnilo da provode više vremena na onlajn internet platformama za klađenje i/ili drugim internet platformama/aplikacijama igara na sreću nego prije uvođenja epidemioloških mjera zaštite stanovništva.

Veoma je zabrinjavajući podatak da anketa srednjoškolaca pokazuje da je izuzetno veliki broj srednjoškolaca, čak njih 158 (37,8%) od ukupno 418 anketiranih, koje niko nije upozorio da je mlađima od 18 godina po zakonu zabranjeno učešće u igrama na sreću i boravak u kladionicama (Slika 4.).



Slika 4.

Najviše srednoškolaca se izjasnio da su **roditelji** ti koji su ih upozorili da je mlađima od 18 godina po zakonu zabranjeno učešće u igrama na sreću i boravak u kladionicama – njih 160, zatim **nastavnik, profesor ili neki drugi radnik u školi** upozorio je 66 anketiranih, **radnici u kladionici** su upozorili 45 srednoškolaca, **prijatelji/vršnjaci** 34, **policija** deset (10), a 53 srednoškolca su se izjasnili da su ih na zabranu upozorila **neka druga lica**³¹ (Slika 5.).



Slika 5.

Srednoškolci koji su se izjasnili da igraju igre na sreću, bilo odlaskom u kladionice ili druge objekte u kojima se priređuju igre na sreću ili putem raznih internet platformi su naveli da mjesečno potroše na razne igre na sreću od jedne pa do 20 KM.

Zaključak:

Analiza prikupljenih podataka upotrebom upitnika pokazuje da većina anketiranih srednoškolaca ne igra igre na sreću (84%). Ali ovakav zaključak niti u jednom segmentu ne može i niti smije umanjiti zabrinutost da su igre na sreću ipak prisutne u zabrinjavajućem broju kod djece i mladih. Kao razlozi za kockanje kod djece i mladih najčešće se prepoznaje zabava, uzbuđenje i dosada, ali pored toga, postoji i veoma privlačan momenat za djecu i mlade same ideje da će igrama na sreću veoma lako i brzo steći novčani dobitak bez uloženog truda i rada. Svemu ovome dopinasi i laka dostupnost igara na sreću.

³¹ Na ovo postavljeno pitanje u upitniku je bilo moguće odgovoriti sa više ponuđenih odgovora.

Rezultati ankete pokazuje da se ne smije umanjiti i značaj uticaja modela ponašanja vršnjačke grupe, ali i odraslih. Veoma je zabrinjavajući podatak da se četvoro anketirane djece izjasnilo da igre na sreću igraju sa svojim roditeljima.

Kao što je navedeno na početku ovog dijela izvještaja, anketiranje upotrebom upitnika sprovedeno je i s ciljem, ne samo da se utvrdi prisutnost ove pojave kod djece i mladih, nego da se saznaju i njihovi stavovi i mišljenje o ovoj pojavi. Ohrabruje činjenica da anketa pokazuje da ipak velika većina anketiranih srednjoškolaca ima negativan stav prema igrama na sreću.

Neka od iznesenih mišljenja i stavova anketiranih srednjoškolaca o ovoj pojavi su:

- *„Igre na sreću, kladionice i svaki vid kockanja treba da bude zabranjen za osobe mlađe od 21 godinu.*
- *Ne podržavam nikakav vid igara na sreću. Moje lično mišljenje je da profesori, roditelji i drugi treba da više javno govore o nepotrebnosti takvih igara.*
- *Da li roditelji znaju da njihova deca posjećuju kladionice i igraju igre na sreću?*
- *Smatram da je važna pojava da mnogo djece igra igre na sreću, a da to njihovi roditelji i ne znaju. Takođe ih privlači kada osvoje veći iznos novca, i misle da će svaki put biti na dobitku. Međutim, u većini slučajeva stanje je obratno. Mnogi gube, ali i dalje igraju.*
- *Veliki broj mladih igra igre na sreću u kafićima, gdje se novac brže troši zbog opuštene atmosfere. Po mom mišljenju mnogo više mladih igra igre na sreću u kafićima nego u kladionicama ili onlajn.*
- *Mislim da su inspekcijske kontrole veoma važne i trebaju što češće da obilaze mjesta ovog tipa. Uprkos zakonu i zabranama mnogo igrača je starosne dobi 14/15 godina.*
- *Na raznim onlajn stranicama maloljetnici igraju igre na sreću tako sto prave lažne naloge, a njihovi roditelji nisu upoznati s tim.*
- *Većina roditelja uopšte ne znaju da njihova deca posjećuju i igraju igre na sreću.“*

VIII. STRUČNA FOKUS GRUPA

Kao dio sprovednog istraživanja, a s ciljem utvrđivanja obima učešća mladih u igrama na sreću, otkrivanja uzroka koji dovode do toga i analize odgovora subjekata zaštite djece i mladih na ovu pojavu, Ombudsman za djecu organizovao 1. juna 2021. godine onlajn sastanak Stručne fokus grupe na temu: „*Bolesti ovisnosti - učešće djece i mladih u igrama na sreću*“.

U radu Stručne fokus grupe su, pored predstavnika Ombudsmana za djecu, učestvali profesorica Ivana Zečević, ispred Društva psihologa Republike Srpske, Mladenka Milanović ispred Centra za mentalno zdravlje u Doboju, Duško Đurić, predsjednik aktiva direktora srednjih škola regije Bijeljina, Saša Risojević, ispred UG „Nova generacija“, te mladi savjetnici Ombudsmana za djecu Nikola Sibničić, Vladimir Vulić i Tatjana Deretić.

Učesnici su se složili da je učešće mladih i djece u igrama na sreću rasprostranjena pojava i da su pored odlaska u kladionice mladima i djeci dostupne razne aplikacije, koje omogućavaju djeci neometan online pristup klađenju.

Kao razlozi za učešće mladih u igrama na sreću navedeni su želja za brzim sticanjem novca, želja za zabavom i prihvatanjem u društvu. Povećanju broja mladih koji učestvuju u igrama na sreću doprinosi i to što su lako dostupne, što mnogi mladi kopiraju model ponašanja odraslih u vlastitom porodičnom okruženju, te odsustvo odgovarajuće pažnje i reakcije nadležnih u društvu. Takođe, sistem vrijednosti koji se promovira putem dostupnih tradicionalnih i onlajn medija je onaj u kome je sticanje novca i nagrada bez uloženog truda „poželjno“ što naročito utiče na adolescente za koje je poznato da u tom periodu odrastanja „žele sve i žele odmah“. Činjenica da živimo u zemlji u kojoj je većina stanovništva živi ispod granice siromaštva dodatno utiče na pojavu povećanog učešća i odraslih i mladih u igrama na sreću.³²

Učesnici su se složili da društvo nije prepoznalo razmjere ove pojave, da je ovisnost o kockanju jedan od oblika zavisnosti koji se najteže tretira i da ne postoje programi prevencije. Zajedničko je mišljenje učesnika da je upravo prevencija najbolji način da se smanji broj mladih koji se odlučuju da učestvuju u igrama na sreću.

Zaključci su bili fokusirani na neophodnost pojačanog nadzora nad primjenom zakonskog okvira u ovoj oblasti, nužnost jačanja socijalno-emotivnih kompetencija mladih kroz vaspitno-obrazovni sistem i izradu multisektorskog programa prevencije u čijoj pripremi obavezno moraju učestvovati i mladi na koje se program odnosi. Takođe, naglašena je i potreba pružanja podrške porodici u jačanju njenih kapaciteta, a prije svega socijalizatorske i vaspitne funkcije.

³² Prema statistici Eurostata stvarna individualna potrošnja u BiH iznosi 59% ispod prosjeka zemalja Evropske unije i stagnira već 3 godine s obzirom na to da su podaci za 2017, 2018. i 2019. identični.

Kancelariji Ombudsmana za djecu u Bijeljini³³ se obratila majka D.B. tražeći savjet, pomoć i podršku kako da se izbori sa velikim problemom s kojim se suočava i ugrožava njenu porodicu, problemom kockanja njenog maloljetnog sina N.B. uzrasta 13 godina, koji je prema njenim navodima postao „*ovisan od kocke i drugih igra na sreću*“. Dječak je tada bio učenik sedmog razreda osnovne škole, a majka je istakla da kontinuirano pokazuje sve lošije školske rezultate, sa velikim brojem izostanaka, povremenim ispadima vršnjačkog nasilja i smanjenim vladanjem. Navela je da se za pomoć obraćala razrednom starješini, stručnom timu i direktoru škole, ali je izostalo poboljšanje u ponašanju njenog sina. Ističe, da se škola nije obraćala Centru za socijalni rad.

Majka izjavljuje da je vremenom njen sin počeo i da je laže, podkrada joj novac i postajao sve agresivniji prema njoj, sa ispadima verbalnog bijesa i neposlušnosti. Napuštao je časove sam ili sa školskim drugarima kako bi išao u „*kockarnicu*“, koja se nalazila u neposrednoj blizini škole. Ponekad bi i „*dobijao neki novac u igricama*“ što mu je bilo opravdanje „*da se isplati kockati i da treba i dalje to da radi*“.

Majka se nije obraćala nadležnom Centru za socijalni rad zbog, kako ističe, „*izgubljenog povjerenja*“. U razgovoru ističe, da je njena porodica dugi niz godina poznata Centru za socijalni rad jer su problemi sa alkoholom i kockanjem njenog bivšeg supruga dugo trajali i bili predmet njihovog obraćanja i interesovanja. Na kraju, ti problemi su upravo usloveli i razvod njihovog braka, u kome je već bilo rođeno dvoje djece. Pored N.B u porodici je i sin sa višestrukim smetnjama u razvoju, koji je 24 časovno zavisao od tuđe njege i pomoći i korisnik je invalidskih kolica. Nakon razvoda braka, oboje djece su povjereni majci na dalju brigu, čuvanje i vaspitanje. S obzirom da je radnicima Centra za socijalni rad bila veoma dobro poznata istorija njene porodice, majka je mišljenja, da su mogli očekivati i predvidjeti i trenutni problem sa njenim sinom, te da su: „*blagovremeno reagovali i pružili adekvatnu podršku porodici i njoj kao samohranj majci možda do problema sa kockanjem njenog maloljetnog sina ne bi ni došlo*“.

Tokom razgovora majka navodi da je otac, tj. njen bivši suprug samo nekoliko godina nakon razvoda braka preminuo. Taj događaj je, po njenom mišljenju, ostavio neočekivano vrlo burne posljedice na tada desetogodišnjeg dječaka N.B, koji se u svojim razmišljanjima i sjećanjima sve više vezivao za pokojnog oca i „*identifikovao se sa njim i oponašao ga u postupcima*“. Ove majčine navode, potvrđuje i sam dječak izjavljujući u to vrijeme: „*da je dobro da se ide u kockarnicu i da se pije, jer je to tata radio, a ja želim da ličim na tatu*“.

Tokom prvog razgovora, majka je iskazivala ljutnju na „*cijeli svijet*“ i veliki strah da se njen dječak (tada uzrasta 13 godina) ne može izvući iz „*kandži kocke i igara na sreću*“. Ukazala je na izostanak blagovremenog reagovanja institucija i neophodne podrške njoj kao samohranj majci dvoje djece, od toga jedno dijete sa višestrukim smetnjama u razvoju. Takođe joj nije jasno kako je moguće da su: „*kockarnice tako blizu škola, da ih je tako mnogo, da djeca bez problema ulaze u te objekte i da za mali novac mogu da započnu sa kockom, samo je to 1 KM.*“ Majka takođe iznosi i svoje zapažanje: „*da se i na TV stalno*

³³ Ombudsman za djecu Kancelarija Bijeljina, Predmet broj: 164-29-11-PŽM

reklamiraju "neke" kockarnice, a djeca čak i na mobilnom telefonu mogu da igraju te „igre na sreću.“

U razgovoru sa maloljetnim N.B se, pored oponašanja očevog ponašanja (kockanje i alkoholisanje), čija figura i autoritet nesporno nedostaje u njegovom odrastanju, identifikuje i višak slobodnog vremena, koje je on u početku upražnjavao povremeno odlazeći u objekte u kojima se priređuju igre na sreću, a naročito one sa *"aparatima"*, a kasnije stalno. Ulazeći u vrtlog ovisnosti uvijek je iznalazio samo njemu prihvatljivo opravdanje za izostanke iz škole, neučenje, podkradanje novca, za agresivno ponašanje prema vršnjacima i prema majci.

Nakon sveobuhvatne reakcije Ombudsmana za djecu, između ostalog, ostvarena je saradnja sa školom. Stručni tim iz škole je preduzeo mjere u smislu pojačanog i kontinuiranog nadzora nad ponašanjem dječaka N.B. tokom boravka u školi (prisustvo redovnim i dodatnim dopunskim časovima u cilju popravljivanja ocjena, adekvatnog korištenja školskih odmora, vršnjačko okruženje...). Uspostavljena je stalna saradnja majke sa razrednim starješinom i pedagogom škole.

Preduzete su i mjere vezane za dječakovo adekvatno korištenje slobodnog vremena. Dječak je iskazao interesovanje za učešće u radu seoskog „Lovačkog društva“, što mu je hobi i to je dovedeno u korelaciju sa školskim uspjehom i *„odustajanjem od aparata“*. Stavljen je pred *„izbor“*. Takođe, tokom narednog školskog ljetnjeg raspusta, dječak je angažovan preko omladinske zadruge da radi lakše poslove, koji su mu omogućili zaradu da kupi patike i majci vrati novac koji je svojevolumno uzimao. Preporučeno je da nastavi da se bavi sportom (džudo), koje je zbog kockanja potpuno napustio. Prema bratu sa smetnjama u razvoju pokazuje izuzetnu empatiju i ljubav i u tom duhu je angažovan u konkretnoj podršci bratu, a da se pri tome dječak N.B. osjeća korisnim i potrebnim i za drugu djecu sa smetnjama u razvoju u lokalnom Udruženju.

Dječak N.B. (sada uzrasta 15 godina) je završio deveti razred sa dobrim uspjehom i upisao je srednju školu. Pored toga što će u skladu sa procedurama referalnih mehanizama, nova škola dobiti relevantne informacije vezano za dječakovo ponašanje, u dogovoru sa Stručnim timom osnovne škole na početku naredne školske godine, psiholog ili pedagog će lično posjetiti srednju školu i kolegama u novom stručnom timu ukazati na neophodnost kontinuirane podrške N.B u prevazilaženju problema sa kockom i igrama na sreću.

Iz razgovora sa dječakom, koji je u više navrata svojevolumno i veoma rado dolazio u bijeljinsku kancelariju Ombudsmana za djecu, saznajemo da se po njegovom mišljenju u školi veoma malo i ne na djeci razumljiv način govori o bolestima ovisnosti. Uglavnom je, kako dječak to kaže: *„...neka priča koja se ne pamti, a nama treba nešto što ćemo zapamtiti. Treba priča nekoga ko je to prošao ...“*.

U predmetnom slučaju, i majka i dječak su iz svojih uglova identifikovali neke od uzroka ulaska djece i mladih *„u vrtlog kocke i igara na sreću“*, ali u isto vrijeme je veoma značajno da ovo autentično iskustvo majke i sina pokazuje i mogućnosti izlaska iz *„začaranog vrtloga“*.

Studija slučaja pokazuje:

- izostanak preventivnog, ali i blagovremenog i adekvatnog interventnog sistemskog djelovanja,
- značaj pružanja pravilnog i potpunog tretmana ovisniku, ali i neophodnost sveobuhvatne podrške porodici u jačanju njenih kapaciteta,
- laku pristupačnost djeci i mladima objektima u kojima se priređuju razne igre na sreću i naročito blizina ovih objekata školama,
- nepostojanje odgovarajuće kontrole ulaska u objekte i učešća djece i mladih u igrama na sreću,
- laku dostupnost raznih onlajn platformi i/ili aplikacija sa raznim igrama na sreću,
- izloženost djece porukama raznih reklama igara na sreću nije u skladu sa principom najboljeg interesa djeteta,
- u školama nedovoljne i ne na način da su djeci prilagođene informacije o bolestima ovisnosti, uključujući i igre na sreću.

IX. PODACI REPUBLIČKE UPRAVE ZA IGRE NA SREĆU

Tokom istraživanja o učestalosti pojave učešća djece u igrama na sreću, Ombudsman za djecu se obratio i Republičkoj upravi za igre na sreću sa pisanim zahtjevom da se dostave podaci koliko je maloljetnih osoba prilikom inspekcijskih pregleda zatečeno u objektima u kojima se priređuju igre na sreću u toku 2019. i 2020. godine i prema koliko priređivača igara na sreću su preduzete zakonske mjere zbog učešća maloljetnih lica u igrama na sreću?

Republička uprava za igre na sreću je dana 29.03.2021. godine³⁴ dostavila sljedeće podatke:

- *„Inspekcijskim nadzorom konstatovano je prisustvo maloljetnih lica, te je dana 29.02.2018. godine podnešen Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv privrednog društva „...“ doo Banja Luka, gdje je propisana minimalna novčana kazna za pravno lice 20,000.00 KM, te za odgovorno lice 5,000.00 KM.*
- *„Inspekcijskim nadzorom konstatovano je prisustvo maloljetnih lica, te je dana 27.04.2018. godine podnešen Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv privrednog društva „...“ doo Banja Luka, gdje je propisana minimalna novčana kazna za pravno lice 20,000.00 KM, te za odgovorno lice 5,000.00 KM.*
- *„Inspekcijskim nadzorom konstatovano je prisustvo maloljetnih lica, te je dana 25.06.2020. godine podnešen Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv privrednog društva „...“ doo Šamac, gdje je propisana minimalna novčana kazna za pravno lice 20,000.00 KM, te za odgovorno lice 5,000.00 KM.“*

Dakle, iz navedenog dopisa Republičke uprave za igre na sreću može se zaključiti da je u samo tri izvršena inspekcijska nadzora, i to dva 2018. godine i jedan 2020. godine, konstatovano prisustvo maloljetnih lica u objektima u kojima se priređuju igre na sreću.

Prema podacima koji su dostupni na internet stranici Republičke uprave za igre na sreću u Republici Srpskoj, ažurirani sa danom 18.12.2020. godine, može se vidjeti ukupan broj registrovanih priređivača po pojedinim vrstama igara na sreću, broj lokacija i broj aparata po pojedinim vrstama igara na sreću.

³⁴ Republička uprava za igre na sreću, dopis broj: 06/4.03-463-0079-1/21 od 29.03.2021. godine

| PREGLED PRIREĐIVAČA ³⁵ | | |
|---|--|--------------|
| VRSTA IGRE: KLADIONICE | | |
| UKUPAN BROJ REGISTOVANIH PRIREĐIVAČA U RS | UKUPAN BROJ LOKACIJA U GRADOVIMA/OPŠTINAMA | BROJ APARATA |
| 18 | 785 | 154 |

Tabela 1.

| PREGLED PRIREĐIVAČA | | |
|---|--|--------------|
| VRSTA IGRE: AUTOMATI | | |
| UKUPAN BROJ REGISTOVANIH PRIREĐIVAČA U RS | UKUPAN BROJ LOKACIJA U GRADOVIMA/OPŠTINAMA | BROJ APARATA |
| 24 | 533 | 6302 |

Tabela 2.

| PREGLED PRIREĐIVAČA | | |
|---|--|--------------|
| VRSTA IGRE: ELEKTRONSKE IGRE | | |
| UKUPAN BROJ REGISTOVANIH PRIREĐIVAČA U RS | UKUPAN BROJ LOKACIJA U GRADOVIMA/OPŠTINAMA | BROJ APARATA |
| 15 | 985 | 1590 |

Tabela 3.

| PREGLED PRIREĐIVAČA | | |
|---|--|--------------|
| VRSTA IGRE: ZABAVNE IGRE | | |
| UKUPAN BROJ REGISTOVANIH PRIREĐIVAČA U RS | UKUPAN BROJ LOKACIJA U GRADOVIMA/OPŠTINAMA | BROJ APARATA |
| 49 | 70 | 170 |

Tabela 4.

³⁵ Podaci preuzeti od Republičke uprave za igre na sreću, ažurni sa danom 18.12.2020. godine - <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mf/OM/RU/RUIS/Pages/default.aspx#collapsible2>

| PREGLED PRIREĐIVAČA | | |
|---|--|--------------|
| VRSTA IGRE: INTERNET IGRE | | |
| UKUPAN BROJ REGISTOVANIH PRIREĐIVAČA U RS | UKUPAN BROJ LOKACIJA U GRADOVIMA/OPŠTINAMA | BROJ APARATA |
| 7 | - | - |

Tabela 5.

| PREGLED PRIREĐIVAČA | | |
|---|--|--------------|
| VRSTA IGRE: KAZINA | | |
| UKUPAN BROJ REGISTOVANIH PRIREĐIVAČA U RS | UKUPAN BROJ LOKACIJA U GRADOVIMA/OPŠTINAMA | BROJ APARATA |
| 1 | 1 | 49 |

Tabela 6.

| PREGLED PRIREĐIVAČA | | |
|---|--|--------------|
| VRSTA IGRE: NAGRADNE IGRE | | |
| UKUPAN BROJ REGISTOVANIH PRIREĐIVAČA U RS | UKUPAN BROJ LOKACIJA U GRADOVIMA/OPŠTINAMA | BROJ APARATA |
| 43 | - | - |

Tabela 7.

| PREGLED PRIREĐIVAČA | | |
|---|--|--------------|
| VRSTA IGRE: TOMBOLE | | |
| UKUPAN BROJ REGISTOVANIH PRIREĐIVAČA U RS | UKUPAN BROJ LOKACIJA U GRADOVIMA/OPŠTINAMA | BROJ APARATA |
| 6 | 13 | - |

Tabela 8.

Iz navedenog broja registrovanih priređivača po pojedinim vrstama igara na sreću i odobrenim lokacijama sa ukupnim brojem automata može se zaključiti da su u velikom broju prisutni po svim gradovima/opštinama u Republici Srpskoj i na brojnim lokacijama što ih čini lako dostupnim za igrače, pa tako i djecu i mlade. U ovom kontekstu potrebno je podsjetiti da u Republici Srpskoj nije ograničena udaljenost objekata u kojima se priređuju igre na sreću od vaspitno-obrazovnih ustanova. Lakom dostupnosti doprinosi i zakonska mogućnost instaliranja posebnih terminala/aparata za igre na sreću u kafićima i raznim ugostiteljskim objektima koje u najvećem broju posjećuju mladi.

X. ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA, MIŠLJENJA I STAVOVA

“Patološko kockanje spada u poremećaj navika i nagona, što znači da ga karakterišu ponovljene epizode kockanja prije kojih osoba osjeća rastuću napetost i uzbuđenje, užitak za vrijeme samog čina, a nakon kockanja se može, ali ne mora javiti i žaljenje i osjećaj krivice. Igrač nije u mogućnosti kontrolisati poriv za kockanjem mada izvođenjem tog čina čini štetu sebi i drugima.”³⁶

Prilikom pripremanja ovog izvještaja, Ombudsman za djecu je zapazio da ne postoje sveobuhvatna istraživanja o prisutnosti pojave učešća djece u igrama na sreću u Republici Srpskoj od strane bilo kojeg sistemskog subjekta zaštite djece. Takođe, ne mogu se identifikovati ni nevladine organizacije koje su se ili koje se prevashodno bave pitanjem ovisnosti djece i mladih od igara na sreću Republici Srpskoj.

Analiza svih podataka prikupljenih u toku izrade ovog izvještaja, a naročito podataka iz ankete srednjoškolaca upotrebom onlajn upitnika, daje zaključak da je pojava učešća djece i mladih u igrama na sreću zabrinjavajuće prisutna i to kako u objektima u kojima se priređuju igre na sreću i ugostiteljskim objektima sa postavljenim terminalima, tako i korištenjem raznih internet platformi.

Pozivajući se na pisano izjašnjenje Republičke uprave za igre na sreću i na stavove i mišljenja iznesene tokom Stručne fokus grupe, kao i podatke i stavove prikupljene anketom srednjoškolaca može se zaključiti da u Republici Srpskoj ne postoji kontinuiran i efikasan nadzor zabrane maloljetnicima da učestvuju u igrama na sreću i njihovog fizičkog ulaska u objekte u kojima se priređuju igre na sreću. Ombudsman za djecu podsjeća da se 65 anketiranih djece i mladih (16%) izjasnilo sa „DA“ igraju neke od igara na sreću, a 36 srednjoškolaca se izjasnilo da posjećuje kladionice, a neki od njih čak i svakodnevno. S druge strane, Republička uprava za igre na sreću se izjasnila u pisanoj formi da je samo u tri izvršena nadzora konstatovala prisutnost maloljetnika u objektima u kojima se priređuju igre na sreću i to dva nadzora u 2018. godini i jedan u 2020. godini.

³⁶ <https://www.zzjzdnz.hr/zdravlje/mentalno-zdravlje/1097>

Učestvujući u Stručnoj fokus grupi, mladi savjetnici Ombudsmana za djecu su veoma jasno iznijeli svoje mišljenja da sportske kladionice radi sticanja profita imaju interes da pored odraslih i maloljetnici svoje vrijeme provode u sportskim kladionicama i da se samo formalno ograđuju ističući u svojim objektima oznaku zabrane učešća mlađih od osamnaest godina u klađenju. Mladi savjetnici ističu da im je poznato da svaka maloljetna osoba bez problema može ući u sportske kladionice, kao i što svaka maloljetna osoba može bez problema pristupiti raznim "terminalima/aparatima" postavljenim u kafićima. Šta više, mladi savjetnici Ombudsmana za djecu su mišljenja da zakonska rješenja koja su dozvolila postavljanje tzv. terminala u kafićima/ugostiteljskim objektima u velikoj mjeri doprinose povećanju maloljetničkog klađenja.

Povodom donošenja novog Zakona o igrama na sreću u Republici Srpskoj 2019. godine, Udruženje priređivača igara na sreću "UPIS"³⁷ izdali su saopštenje kojim takođe upozoravaju na opasnost koju su prepoznali i mladi savjetnici Ombudsmana za djecu. U saopštenju ovog udruženja koje je objavljeno 28. septembra 2019. godine, između ostalog, se navodi:

"... Najvažnije loše strane tog Zakona³⁸ i njegove primjene su:

- *Dozvoljeno postavljanje terminala za klađenje u ugostiteljskim objektima – slijedi ekspanzija maloletničkog klađenja i haos na tržištu igara na sreću . Republika Srpska je postala jedina na svijetu koja je faktički legalizovala maloljetničko klađenje. ..."³⁹*

"... Novi zakon o igrama na sreću u Republici Srpskoj omogućio je da osim licenciranih legalnih priređivača na sreću, terminale za igre na sreću mogu imati i ugostiteljski objekti. Ista pojava dogodila se ranije i u Crnoj Gori, gdje su, uvidjevši teške posljedice slične tačke Zakona o igrama na sreću u vidu stvaranja ovisnosti o kockanju kod maloljetnika, donijeli odluku da taj član ukinu. ...

... Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o prostornim i tehničkim uslovima za priređivanje kladioničkih igara u Crnoj Gori kojim se dozvoljava priređivanje kladioničkih igara u ugostiteljskim objektima uveden je u avgustu 2016. godine zbog čega je došlo do uvećanja broja ovisnika kod maloljetnih lica i do pojave crnog tržišta terminala na tržištu Crne Gore. ...

... No, najteža stvar koja se desila primjenom tog Pravilnika je što su samouslužni terminali postavljeni u ugostiteljskim objektima blizu škola, dječijih igraonica, igrališta, sportskih dvorana. ...

³⁷ <https://upis.org.rs>

³⁸ Zakona o igrama na sreću u Republici Srpskoj iz 2019. godine

³⁹ <https://upis.org.rs/%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b8-%d0%b7%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%bd-%d1%83-%d1%80%d0%b5%d0%bf%d1%83%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d1%86%d0%b8-%d1%81%d1%80%d0%bf%d1%81%d0%ba%d0%be%d1%98-%d1%83%d0%bd%d0%b8%d1%88%d1%82%d0%b0/>

... Ustavni sud Crne Gore je sporni propis proglasilo neustavnim. Jedno od obrazloženja Odluke Ustavnog suda glasi: „Dijete uživa posebnu zaštitu i slobodu primjereno njegovom uzrastu i zrelosti. Djetetu se jamči posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe“, ...”⁴⁰

U kontekstu ovog izvještaja potrebno je naglasiti da se ovaj izvještaj ne odnosi na razne društvene igre ili neke druge vrste kreativnih igara uključujući i one koje u sebi sadrže elemente vezane za slučajnost i/ili sreću, a koje su prihvatljive za djecu i mlade i gdje ne postoji elemenat finansijke dobiti i potencijalne opasnosti od ovisnosti. Za djecu i mlade prihvatljive igre mogu da sadrže u sebi karakteristike poput: strategije, sreće, slučajnosti, koncentracije, takmičenja, i sl. Igre ove vrste, pa i one koje u sebi sadrže elemenat sreće, razvijaju pozitivne vještine kod djece i nalaze se u krugu zabave kada djeca dijele zajedničke trenutke sa svojim vršnjacima ili sa članovima svoje porodice i definitivno su u funkciji omogućavanja djeci da ostvare svoje priznato pravo na igru.

Predmet ovog izvještaja su one igre na sreću koje nisu prihvatljive za pravilan zdrav fizički i psihički razvoj djeteta i koje su u krugu stvaranja potencijalnih ovisnosti od kockanja kao bolesti kojoj se osoba ne može oduprijeti i koja se negativno reflektuje na sve sfere života. Stručnjaci ističu da je ovisnost od kockanja hronična, recidivantna bolest koja se mora liječiti. Psiholozi i psihoterapeuti koji su učestvovali u Stručnoj fokus grupi istakli su da je zavisnost od igra na sreću najteže tretiran oblik zavisnosti u psihoterapeutskom radu jer kockanje ne utiče u tolikoj mjeri na fizičko zdravlje pojedinca koliko zavisnost od alkohola ili droga pa osobe ovisne o kockanju mnogo teže prihvate da imaju problem koji treba tretirati. Čak i uz redovan ljekarski tretman uvijek postoji mogućnost za povratkom.

Jedan od ustaljenih mitova u društvu je da je ovisnost od kockanja samo gubitak novca. Naprotiv, ovisnost od kockanja se reflektuje, ne samo u pogledu finansijskog gubitka, nego se reflektuje i sa čitavim nizom negativnih posljedica na zdravstvenom, porodičnom, socijalnom i profesionalnom aspektu života ovisnika, ali i njegove porodice (pogoršano fizičko i psihičko zdravlje, finansijski dugovi, otuđenje od porodice i prijatelja, razvod braka, gubitak posla, pa čak u eskaliranim slučajevima i zatvor, itd). Takođe, jedan od ustaljenih mitova je i da kockanje ili klađenje ne predstavlja problem ukoliko sebi to osoba može finansijski priuštiti ili da je problem riješen ukoliko ovisnik ili neko drugi umjesto njega, a to su u praksi najčešće članovi porodice, vrati dug.

Kod djece i mladih je naročito prisutan mit da se kockanjem dolazi do lake i brze zarade. Ovakav stav kod djece i mladih direktno prouzrokuje poremećaj osjećaja vrijednosti za novac i sam način razmišljanja o društveno prihvatljivom načinu zarade isključivo svojim znanjem, radom, trudom i zalaganjem.

⁴⁰ <https://prijedor24.com/donosjenjem-novog-zakona-o-igrama-na-srecu-otvoren-put-maloljetnickom-kockanju-u-republici-srpskoj/>

Takođe, postoji mit da se kockanje odvija samo u za to posebno uređenim objektima. Međutim, ne smije se zaboraviti da stalni razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija i dostupnost interneta otvara dodatnu mogućnost i priliku da ovisnik iz svoje kuće veoma lako pristupa raznim internet platformama/aplikacijama bez neke stroge provjere identiteta i uz veoma olakšano elektronsko plaćanje upotrebom raznih debitnih i kreditnih kartica. U uskoj povezanosti sa ovim je i problem stalno prisutne pojave da djeca i mladi sve više vremena provode u virtuelnom svijetu i pretražujući internet i svakodnevno otkrivajući nove izazove. Kada pretražuju po internetu djeca mogu vrlo lako otkriti razne igre klađenja i igre na sreću. Ombudsman za djecu stalno ističe da je internet koristan medij za djecu i mlade, ali da ih moramo učiti da ga koriste na siguran način i stalno ukazujući na sve potencijalne otvorene i/ili skrivene opasnosti. U pripremi ovog izvještaja, Ombudsman za djecu je pregledao internet stranice nekoliko registovanih priređivača igara na sreću u Republici Srpskoj. Istina je da zaista na početnoj stranici svih pregledanih priređivača postoji upozorenje na zabranu učešća djece i mladih, ali npr. kod jednog priređivača da bi pročitali kompletno upozorenje potrebna je prethodna registracija.

Predmetno istraživanje Ombudsmana za djecu je pokazalo da javnost nije upoznata o tome da li priređivači igara na sreću uopšte i u kojoj mjeri izvršavaju propisane mjere iz člana 4. Pravilnika o primjeni standarda odgovornog priređivanja igara na sreću i da li su te mjere uopšte obuhvaćene inspekcijskim nadzorom.⁴¹

Poseban problem, koji je prepoznala Stručna fokus grupa, je stepen prihvatljivosti za djecu i uopšte prilagođenosti djeci i mladima čestih reklama raznih igara na sreću u sredstvima javnog informisanja i koja je suština sadržaja poruke koja se trenutnim reklamama šalje djeci i mladima. Sama zakonska zabrana reklamiranja igara na sreću u dječijim programima nije dovoljna.

Porodica predstavlja osnovnu ćeliju društva i jednu od osnovnih karika razvoja društva uopšte. Bez adekvatne podrške porodice bilo koje mjere i aktivnosti u spriječavanju i/ili smanjenju učešća djece i mladih u igrama na sreću ne mogu imati uspjeha.

⁴¹ "1) izraditi brošuru u kojoj su opisani slučajevi putem kojih igrač može da prepozna da li je sam ugrožen prekomjernim kockanjem, a brošure su obavezno dostupne na vidnom mjestu, u poslovnim prostorijama gdje se priređuju igre na sreću, kao i na uređajima koji se nalaze van poslovnih prostorija priređivača,
2) samostalno ili zajednički, u okviru svojih udruženja formirati centre za pomoć pojedincima u svrhu suzbijanja prekomjernog igranja, a centri obavezno imaju dovoljan broj stručnih lica kako bi mogli pružiti neophodnu pomoć putem SOS telefona ili putem individualnih razgovora,
3) angažovati stručna lica koja bi najugroženijim kategorijama društva (učenici srednjih škola) držali časove edukacije o prepoznavanju štetnosti prekomjernog igranja, uz saglasnost samih škola,
4) najmanje jednom godišnje organizovati seminare za svoje zaposlene na kojima bi stručna lica sprovodila obuku za zaposlene o prepoznavanju i sprečavanju prekomjernog igranja,
5) terminale za igre na sreću koji se nalaze van poslovnih prostora, u kojim se priređuju igre na sreću, opremiti softverom i hardverom koji može biti otključan samo sa čitanjem podataka o starosnoj dobi iz lične karte igrača."

Ombudsman za djecu posebno ističe da, prema Porodičnom zakonu, ali i drugim pratećim propisima u ovoj oblasti, ohrabrivanje i/ili podsticanje djece od strane roditelja na klađenje, kockanje ili neku drugu vrstu igara na sreću koja su neprimjerena djeci se kreće, u zavisnosti od specifičnosti svakog pojedinačnog slučaja, od zanemarivanja brige o djeci pa do samog čina nasilja nad djecom.

“Istraživanja pokazuju da je u visokom procentu registrovanih odraslih ovisnika bilo koje vrste prisutna disfunkcionalnost porodičnih odnosa, što otvara pitanje uticaja ponašanja roditelja i sveukupnih porodičnih odnosa na djecu i njihovo odrastanje. Roditelji prenose svoj model ponašanja na djecu. Djeca uče o vrijednostima i društva i pojedinca kroz stavove i ponašanje svojih roditelja. Pozitivan primjer ponašanja roditelja u svakodnevnom životu i svakodnevnim situacijama je veoma bitan za odrastanje djeteta. Lični pozitivni primjer roditelja o kockanju i klađenju, otvoren i prijateljski razgovor sa djecom o ovom problemu i jasno postavljena i usaglašena pravila oba roditelja su osnova prevencije i osnovni preduslov za uspjeh mjera i aktivnosti svih ostalih subjekata zaštite djece. Veoma je važno da roditelj aktivno učestvuje u životu svoje djece, da zna gdje, kako i s kim dijete provodi svoje slobodno vrijeme i jednostavno da zna šta se djetetu događa kada je izvan kuće. Škole i šira javnost mogu organizovati veoma kvalitetne programe edukacije o ovom problemu, ali se uspjeh ne može očekivati bez pozitivne porodične podloge i pune podrške roditelja.”⁴²

Pored odlučujuće uloge porodice, ne smije se zanemariti vaspitna uloga škola. Svi pokazatelji iz prakse ukazuju na nedostatak potrebnih sistemskih aktivnosti u školama kojima bi se uticalo na jačanje socijalno-emotivnih kompetencija djece. Mladi savjetnici Ombudsmana za djecu su prepoznali da u školama nedostaju edukacije o potencijalnim opasnostima bolesti ovisnosti, uključujući i igre na sreću i ističu da je prilikom pripremanja i sprovođenja takvih edukacija neophodno promijeniti dosadašnji pristup. Po njima, edukacije moraju biti životne, iskustvene, poučne, dinamične, interaktivne, prilagođene uzrastu i uz obavezno aktivno učešće učenika. Takođe, mladi savjetnici ističu i značaj ličnog primjera pozitivnog ponašanja prosvjetnih radnika i u školi, ali i van škole.

⁴² Ombudsman za djecu, Poseban izvještaj o prevenciji upotrebe duvana i alkohola među djecom i mladima, <http://www.djeca.rs.ba/uploaded/Prevenција%20upotrebe%20alkohola%20i%20duvana.pdf>

XI. PREPORUKE

U skladu sa članom 9. Zakona o Ombudsmanu za djecu Republike Srpske i članom 3. UN Konvencije o pravima djeteta (*“najbolji interes djece”*), a nakon sprovedenog predmetnog istraživanja, Ombudsman za djecu Republike Srpske upućuje:

PREPORUKU

1. Vladi Republike Srpske

- Da u okviru nadležnosti svojih ministarstava preduzme sve potrebne aktivnosti na pripremi izrade i usvajanja novih zakonskih rješenja kojima se ponovo ograničava udaljenost svih objekata u kojima se priređuju igre na sreću od vaspitno-obrazovnih ustanova, kao i da se ukine zakonska mogućnost postavljanja samoposlužnih terminala u ugostiteljskim objektima.⁴³

2. Ministarstvu prosvjete i kulture

- Da u okviru svojih utvrđenih nadležnosti i ovlaštenja preduzme potrebne aktivnosti na uvrštavanju programa za podsticanje razvoja socijalne i emocionalne kompetentnosti kod djece i adolescenata u integrisan školski program, a imajući u vidu da su takvi programi koristan način za smanjenje problematičnih ponašanja učenika i emocionalnih teškoća koji istovremeno povećavaju socijalnu adaptibilnost i podstiču opšti uspjeh učenika.

3. Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite

- Da, u skladu sa članom 24. UN Konvencije o pravima djeteta (*“zaštita zdravlja djece, bolesti ovisnosti”*)⁴⁴, u okviru svojih utvrđenih nadležnosti i ovlaštenja preduzme aktivnosti na izradi multisektorskog programa prevencije učešća djece i mladih u igrama na sreću u čijoj pripremi treba da angažuju stručnjake iz svih segmenta društva (zakonodavstvo, resorna ministarstva, zdravstvo, vaspitno-obrazovne institucije, centri/službe za socijalni rad, jedinice lokalne samouprave, policija,...) uz obavezno uvažavanje mišljenja i stavova djece i mladih na koje se takav program odnosi.

⁴³ Zakon o igrama na sreću, član 72. stav 2.

⁴⁴ UN Konvencija o pravima djece, član 24. koji glasi:

“Države članice priznaju pravo djeteta na najviši nivo zdravstvene i medicinske zaštite i na rehabilitaciju. Države članice će nastojati da ni jednom djetetu ne bude uskraćeno pravo na takvu zdravstvenu zaštitu.

Države članice će se zalagati za potpuno ostvarivanje ovog prava i posebno preduzimati odgovarajuće mjere za:

- obezbjeđenje neophodne pomoći i zdravstvene zaštite djeci,
- omogućavanje svim segmentima društva, posebno roditeljima i djeci da budu informisani i da im se pruži podrška u korištenju osnovnih znanja o zdravlju.”

4. Republičkoj upravi za igre na sreću

- Da u okviru svojih nadležnosti i ovlaštenja pojačaju inspekcijski nadzor sprovođenja zakonskih i drugih propisa u ovoj oblasti koje se odnose na zaštitu maloljetnika, a naročito nadzor nad poštivanjem zabrane maloljetnicima učešća u igrama na sreću i zabrane ulaska u objekte u kojima se priređuju igre na sreću, uključujući i pristup terminalima u ugostiteljskim objektima, kao i svih obaveza koje su utvrđene za priređivače igara na sreću Pravilnikom o primjeni standarda odgovornog priređivanja igara na sreću, ali i drugim propisima u ovoj oblasti.
- Da preduzmu sve potrebne aktivnosti kao bi se javnosti učinili dostupnim svi podaci o tome da li se i koliko često vrši inspekcijski nadzor sprovođenja zakonskih odredbi i da u okviru svojih nadležnosti i ovlaštenja izvrše stručnu analizu da li inspekcijski nadzor, pored represivnih mjera za prekršioca, ima i preventivno djelovanje na podizanje svijesti široke javnosti, a naročito djece i mladih o štetnosti igara na sreću po njihov psihofizički razvoj.

- **Ministarstvu porodice, omladine i sporta**

- Pokretanje aktivne informativne i edukativne kampanje u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i kulture i Ministarstvom zdravlja i socijalne zaštite koja bi imala za rezultat, s jedne strane, povećanu stopu edukovanosti i informisanosti široke javnosti o štetnosti i raširenosti problema učešća djece u igrama na sreću koje su predmet ovog izvještaja, a s druge strane, jačanje roditeljskih kapaciteta i odgovornosti za pravilno odrastanje djece. Kampanja bi se odvijala kroz dijeljenje informativnih letaka i isticanje prigodnih postera na svim javnim mjestima, a od izuzetnog značaja bi bila uloga javnog i drugih RTV servisa i emitovanje radijskih i TV emisija u najslušanijim i najgledanijim terminima sa stručnjacima u oblasti bolesti ovisnosti uključujući i ovisnost od igara na sreću, osobama sa ličnim iskustvom u borbi sa ovisnošću od kockanja i poučnim životnim pričama koje šalju pozitivnu poruku širokoj javnosti, kao i drugim kompetentnim gostima, organizovanje vršnjačkih radionica u školama, edukacija korištenjem društvenih mreža koje su naročito popularne među mladima (instagram, facebook, youtube...), i sl.

5. U skladu sa svojim zakonskim ovlaštenjima, Ombudsman za djecu poziva sve subjekte kojima su upućene preporuke iz prethodnih tačaka da pismeno obavijeste Ombudsmana za djecu o preduzetim mjerama najkasnije u roku od tri mjeseca od dana prijema preporuke.

Broj: 699-2-I/21

Datum: 28. juni 2021. god

Ombudsman za djecu

Dragica Radović



DODATAK: 1.

Podzakonski propisi u oblasti igara na sreću u Republici Srpskoj

- Uredba o kriterijumima za utvrđivanje korisnika i načinu raspodjele dijela prihoda od igara na sreću („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:111/20)
- Pravilnik o priređivanju klasične tombole („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:50/19)
- Pravilnik o inspekcijskom nadzoru nad plaćanjem naknada i poreza na dobitke („Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 50/19)
- Pravilnik o postupku pečaćenja objekata („Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 64/19)
- Pravilnik o službenoj legitimaciji i znački inspektora Republičke uprave za igre na sreću („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:64/19)
- Pravilnik o sadržaju i načinu izdavanja naljepnice za označavanje i registraciju („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:64/19)
- Pravilnik o vršenju tehničkog pregleda uređaja i tehnologija za priređivanje igara na sreću („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:61/19)
- Pravilnik o priređivanju internet igara na sreću („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:45/19, 104/19)
- Pravilnik o tehničkim karakteristikama računarskog sistema za priređivanje igara na sreću („Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 61/19, 80/20)
- Pravilnik o sprovođenju zaštitne mjere oduzimanja predmeta i funkcionalne opreme („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:50/19)
- Pravilnik o priređivanju elektronskih igara na sreću („Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 50/19)
- Pravilnik o priređivanju igara na sreću u kazinu („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:50/19)
- Pravilnik o priređivanju kladioničkih igara na sreću („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:50/19)
- Pravilnik o priređivanju klasične tombole („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:50/19)
- Pravilnik o priređivanju internet igara na sreću („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:45/19, 104/19)
- Pravilnik o primjeni standarda odgovornog priređivanja igara na sreću („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:89/20)
- Pravilnik o načinu evidentiranja i prijavljivanja dobitaka („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:45/19)
- Pravilnik o priređivanju igara na sreću na automatima („Službeni glasnik Republike Srpske", broj:50/19)

- Pravilnik o uslovima i načinu priređivanja igara na sreću na automatima, uslovima tehničke ispravnosti automata i uslovima i načinu obavljanja tehničkog pregleda automata za igre na sreću („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 118/13)
- Pravilnik o prostornim i tehničkim uslovima koje kazino mora da ispunjava i obrascima o dnevnom obračunu po pojedinom stolu i automatu za igre na sreću („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 89/09)